

*Haris Silajdžić*¹

UTICAJ POJEDINIH ZAKONA NA SUDSKI SISTEM U ENGLESKOJ

Sažetak

Kroz ovaj rad prikazuje se uticaj usvajanja nekoliko zakona na sudski sistem u Engleskoj. Ovi zakoni su oblikovali sudski sistem i svaki je doprinio onome što danas zovemo moderni sudski sistem Ujedinjenog Kraljevstva. Prvi zakon koji se u radu obrađuje je bio Zakon o nagodbi iz 1701. godine koji je donio veću nezavisnost sudovima. Nakon toga u radu se tretira Zakon o sudstvu iz 1873. godine i njegove izmjene i dopune iz 1875. godine. Ovim zakonima su ukinuti postojeći sudovi običajnog prava i formirani novi sudovi. Treći zakon je Zakon o sudovima iz 1971. godine kojim je uspostavljen Krunski sud. Krunski sud je bio nadležan za većinu krivičnih postupaka. Posljednji zakon koji se spominje u radu je Zakon o ustavnoj reformi iz 2005. godine. Ovim zakonom je ukinuta žalbena instanca Doma lordova i formiran Vrhovni sud Ujedinjenog kraljevstva. Proces kontinuiranog razvoja suda je okončan donošenjem ovog zakona. Koristeći se historijskom metodom u ovom radu su predstavljeni zakoni i njihovi uticaji na razvoj sudskog sistema u Engleskoj kroz historiju. Također, izvršen je prevod određenih članova zakona i isti su sadržani u radu.

Ključne riječi: sudski sistem, Zakon o nagodbi, Zakoni o sudstvu, Zakon o sudovima, Zakon o ustavnoj reformi

1. Uvod

Formiranje sudova je bio isključivi prerogativ kralja, tako da ih je on, formirao zajedno sa svojim savjetom. Donošenjem Povelje o pravima (*Bill of Rights*) 1689. godine stvar se mijenja i to pravo se ukida kralju. Počinje novo razdoblje u razvoju sudskog sistema u Engleskoj. Donošenjem nekoliko specifičnih zakona došlo je do uspostavljanja drugačijeg pristupa sudskom sistemu. Ti zakoni su: Zakon o nagodbi, Zakoni o sudstvu, Zakon o sudovima i Zakon o ustavnoj reformi. U daljem dijelu rada će se prikazati svi zakoni i njihov uticaj na razvoj sudskog sistema u Engleskoj.

¹ MA iur., advokatski pripravnik, Advokat Ermin Silajdžić, Plato Skenderije, Terezije bb, 71 000 Sarajevo; silix96@hotmail.com

2. Zakon o nagodbi

Struktura sudova u periodu donošenja Zakona o nagodbi se razlikovala od one današnje. Postojale su tri odvojene grupe sudova. Prva grupe odnosila se na sudove *Common Law-a* tj. sudove običajnog prava. U tu grupu su spadali Sud Kraljevog stola, Visoki finansijski sud i Sud običnih sporova. Drugu grupu su činili ostali sudovi nadležni za pojedina pitanja poput Suda admiraliteta, Kancelarovog suda i Suda mirovnih sudija. Posljednja grupa se odnosi na crkvene sudove. Ona je imala posebnu hijerarhiju koja se sastojala od arhiđakonskih sudova i sudova nadbiskupija. Period donošenja ovog Zakona obilježen je napadom na razne sudove u pogledu osporavanja nadležnosti. Najveći napadi su bili na sud Admiraliteta, te crkvene sudove i Kancelarov sud.²

Zakonom o nagodbi iz 1701. godine (*Act of Settlement 1700*) uspostavljaju se sudstva kao i pravila da sudije može smijeniti samo Parlament.³ Prema Zakonu, parlamentarni pristanak je bio potreban da se uključi u rat ili napusti zemlja, a sudije su trebale obnašati dužnost tokom dobrog ponašanja.⁴ Donji dom je 11. marta 1701. godine prvi put raspravio i izradio amandman na Zakon o nagodbi koji se odnosi na nezavisnost sudova. Izmjenom je predviđeno „da se sudije imenuju *Quam diu se bene gesserint* (tokom dobrog ponašanja), a njihove plaće utvrde“. Predviđao se rad za života, fiksne plate i uklanjanje samo glasom Donjeg doma ili Doma lordova.⁵

Donji dom je u periodu od 1690. godine i dalje pokušao donijeti statut kojim se sudijama daje doživotno obnašanje funkcije. Pored toga, Donji dom je predložio da se ova odredba uvrsti u prijedlog Zakona o nagodbi. Zakon je dobio odobrenje kralja. Nacrta koji uključuju nekoliko izmjena i dopuna Zakona o nagodbi napravljeni su 10. i 11. marta. Među tim izmjenama i dopunama bile su odredbe koje zahtijevaju da novi vladar bude u prisnoj vezi s engleskom crkvom, zahtijevajući od njega da pribavi saglasnost Parlamenta za uključivanje u ratove koji se vode na stranoj teritoriji. Pored toga, nove izmjene su određivale zabranu služenja penzionisanim licima u Donjem domu. Ovi amandmani su bili izrazi parlamentarne moći nad kraljem. Sa ovakvim odredbama se nije slagao Vilijam III i to je moglo rezultirati time da on ili Dom Lordova odbace cijeli prijedlog zakona.⁶

² H. A. Hollond, „English Legal Authors before 1700“, *Cambridge Law Journal*, 3/1947, 311.

³ E. Halapić, *Kratki uvod u angloameričko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2019, 40.

⁴ The Royal. The Act of Settlement. <https://www.royal.uk/act-settlement-0> (20.09.2021).

⁵ D. M. Klerman/P. G. Mahoney, „The Value of Judicial Independence: Evidence from Eighteenth Century England“, *American Law and Economics Review*, 1/2005, 11.

⁶ D. M. Klerman/P. G. Mahoney, 11-12.

Tokom 10. maja 1701. godine zastupnici u Parlamentu, koji su bili povezani s Krunom usvojili su amandman kojim se dopušta uklanjanje sudija samo nakon glasanja Donjeg doma i Doma Lordova. Pristalice pravosudne nezavisnosti željele su da Donji dom ima jednostranu moć uklanjanja i stoga su se protivile ovom amandmanu. Na osnovu toga je odlučeno da će se iz zakona potpuno izbrisati odredbe o nezavisnosti pravosuđa. Kruna i njene pristalice su vjerovale da će Donji dom odbiti odredbu koja joj ne daje jednostranu moć uklanjanja sudija. Međutim, Donji dom je glasao za ovako izmijenjeni zakon. Ovakva izmjena povećala je nezavisnost sudstva jer je otežala uklanjanje sudije koji je zasjedao.

Da bi se sudija razriješio dužnosti trebala se pokrenuti procedura poznata kao adresiranje o razrješenju dužnosti (*Address for removal*). Ovakva procedura je trebala biti utemeljena na dokazima koje predviđa komora. U suprotnom, Glavni advokat smatrao je neustavnim osuditi sudiju određenog ranga i karaktera bez da mu se pruži prilika da bude saslušan. Parlament može donijeti rezoluciju o obraćanju Kruni zahtijevajući da istražna komisija istraži upravu određenog suda kojim predsjedava konkretni sudija, čime zapravo nalaže vladi da provede odgovarajuću istragu o ponašanju sudije, što će na kraju poslužiti kao osnova za raspravu u Parlamentu. Međutim, s obzirom na doktrinu podjele vlasti nije bilo moguće zahtijevati od vlade da sudjeluje u cjelokupnom procesu sama. Zbog izražavanja političkih mišljenja i miješanje politike, tumačenje pojma „dobrog ponašanja“ nije bilo isto za sve. Sudije su se najčešće razješavale dužnosti zbog pogreški u prosudbi, nedoličnog ponašanja i kontroverznog privatnog života.⁷

Ovakve izmjene i dopune se tumače kao ograničavanje nezavisnosti suda iz dva razloga. Prvo, amandman je posljednji pokušaj Krune da osigura uklanjanje odredbe o nezavisnosti suda iz Zakona o nagodbi. Drugo, izvorni zakon koji bi Donjem domu dao jednostranu moć uklanjanja sudija zapravo je dao veto na imenovanje novih sudija. Izmjene i dopune zakona dopuštale su uklanjanje samo kad bi se oba doma složila. Zakon o nagodbi usvojio je Dom lordova krajem maja i dobio kraljevsku saglasnost 12. juna.⁸

⁷ M. Nash, „The Removal of Judges under the Act of Settlement (1701)“, Harvard Law Journal, 2007, 3-4

⁸ D. M. Klerman/P. G. Mahoney., 13-14.

3. ZAKONI O SUDSTVU IZ 1873. I 1875. GODINE

Sljedeće promjene dolaze stupanjem na snagu Zakona o sudstvu (*Judicature Act*) iz 1873. godine. Ovaj Zakon je prvenstveno dao ovlaštenja sudovima običajnog prava da rješavaju predmete iz nadležnosti suda Kancelara. Sistem ovlaštenja suda Kancelara bio je samo odraz izvornog prerogativa koje je kralj u svakom slučaju čuvao za sebe i koji je uglavnom koristio u skladu sa svojom savješću.⁹ Posljedica toga je postojanje dva odvojena pravna sistema. Moć Suda da uputi naloge za suđenje sudijama je bila vrlo bitna iako su taj posao obavljali Magistrati koji nisu bili kvalifikovani za takvu funkciju. Zbog toga se predlagalo da njihovo imenovanje izvrši Vlada, a ne sudije kako je bio slučaj u tom vremenu. Takva ovlaštenja se nisu trebala provoditi protiv stranaka i niko nije smio biti lišen poštenog suđenja pred porotom.¹⁰ Ovim Zakonom je izbrisan čitav sistem sudova običajnog prava. Izmjene i dopune ovog zakona stupile su na snagu 01. novembra 1875. godine.¹¹ Stari sudovi su ukinuti i stvoren je novi Vrhovni sud (*Supreme Court of Judicature*) koji se sastojao od Visokog suda (*High Court of Justice*) i Apelacionog suda (*The Court of Appeal*). Njzino Visočanstvo je imenovalo sudije Visokog suda pravde (*High Court of Justice*), te određen broj sudija tog suda na osnovu Zakona sudstvu iz 1873. i 1875. godine. Sudija koji je bio imenovan na ovaj način zadržavao je ista prava kao i sudije imenovane po drugoj proceduri. Imenovanje se odnosilo na kvalifikacije sudije te prava koja su se odnosila na plaće i penzije.¹² Visoki sud je bio podijeljen u pet specijalnih odjeljenja koja su činili Kancelarov sud (*Court of Chancery*), Sud Kraljičinog stola (*Queen's Bench*), Sud običnih sporova (*The Court of Common Pleas*), Finansijski sud (*The Court of Exchequer*, uz dodatak novog odjeljenja koje je činio sud za ostavine, razvode i admiralitet (*The Court of Probate, Divorce and Admiralty*)).¹³ Svaki sudija imenovan na osnovu ovog Zakona prvo je bio raspoređen u Kancelarov sud.¹⁴ Uspostava jedinstvenog apelacionog suda pomogla je rješavanju velikog broja građanskih predmeta. Uloga Doma lordova kao najvišeg žalbenog suda u zemlji konačno je dobila određenu pravosudnu ulogu Zakonom o žalbenoj nadležnosti iz 1876. godine (*Appellate Jurisdiction Act of 1876.*). Daljnje uređivanje sudskog sistema dogodilo se 1880. godine kada

⁹ „The Judicature Act, 1873“, *Law Magazine and Review: A Monthly Journal of Jurisprudence and International Law, for Both Branches of the Legal Profession at Home and Abroad*, 5/1875, 538-539.

¹⁰ „The Judicature Act, 1873“, 539-540.

¹¹ W. B. Perkins, „English Judicature Act of 1873“, *Michigan Law Review*, 4/1913-1914, 285.

¹² F. P. Tomlinson, *Judicature Acts and Rules of the Supreme Court*, William Clowes and Sons, London 1883, 98-99.

¹³ UK Parliament. The Judicature Acts of 1873 and 1875.

[https://www.parliament.uk/about/living-](https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/laworder/court/overview/judicatureacts/)

[heritage/transformingsociety/laworder/court/overview/judicatureacts/](https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/laworder/court/overview/judicatureacts/) (20.09.2021)

¹⁴ F. P. Tomlinson, 99.

su ukinuti Sud običnih sporova i Finansijski sud. Ovo radikalno restrukturiranje učinilo je mnogo za ujednačavanje sudskog sistema, a i omogućilo prestanak drevnih i dugotrajnih praksi.¹⁵ Sudovi koji su nastali zakonima o sudstvu iz 1873. i 1875. godine zadržali su i suđenje uz prisustvo porote. Porota je prisutna u sudovima običajnog prava a u slučaju Kancelarovog suda prisutnost porote je zavisila od izbora stranaka koje su se nalazile u sporu.¹⁶

4. Zakoni o sudovima

Struktura sudova u periodu donošenja ovog zakona je bila veoma slična strukturi koja je danas na teritoriji Engleske. U tom periodu, posljednja žalbena instanca bila je Dom lordova, dok danas tu ulogu ima Vrhovni sud. Postojali su još Apelacioni sud, Visoki sud koji se sastojao iz tri odjeljenja kao i danas, Okružni sudovi, Prekršajni sudovi i Sudska služba. Ovim zakonom je uspostavljen Krunski sud koji predstavlja prvostepeni sud nadležan za krivične predmete.

U vrijeme donošenja ovog zakona, broj sudija je bio ispod dopuštenog maksimuma. Iako je maksimum propisan statutom, on se mogao mijenjati odlukom Vijeća. Dvadeset četiri lorda su bila zadužena za najveću žalbenu instancu, jedanaest lordova koji su obavljali funkciju sudija apelacionog suda, šezdeset dvojica sudija Visokog suda, devedeset sudija okružnih sudova i četrdeset osam sudija prekršajnih sudova.¹⁷ Zakon je predviđao da samo Parlament može podnijeti zahtjev za razrješenje sudija Visokog i Okružnog suda i time osigurao da u krajnjem slučaju postoji ovlaštenje za razrješenje. Takav zahtjev će se uvažiti ukoliko se sudija ponaša nedolično i zlobno, govori proste riječi i sl. Zloupotreba ovakvog ovlaštenja nije bila dopuštena.¹⁸

Ovim Zakonom su se predviđale i druge odredbe u pogledu viših sudova i okružnih sudova, sudija i porote, uspostavljanja Krunskog suda (*Crown Court*) u sastavu viših sudova za suđenje po optužnicama i ukidanja nekih sudova.¹⁹ Osnivanje Krunskog suda zamijenilo je putujuće sudije i velike sesije mirovnih sudija. Lokacije, zasjedanja i nadležnost svakog Krunskog suda navedeni su u uputama koje je izdao Ured Lorda Kancelara.²⁰ Krunski sud postupao po optužnicama i donosi presude na žalbe sudova za prekršaje. Postoji šest sudskih okruga: jugoistočni, s Londonom kao administrativnim središtem; Vels (*Wales*) i Čester (*Chester*), s Kardifom (*Cardiffom*) kao središtem; zapadni, sa Bristolom (*Bristol*) kao središtem; midlandski i Oksford (*Oxford*) sa Birminghemom

¹⁵ UK Parliament. (20.09.2021).

¹⁶ E. Halapić, 42.

¹⁷ H. Cecil, *The English Judge*, Stevens and Sons, London, 1970, 18.

¹⁸ H. Cecil, 49.

¹⁹ Legislation. The Courts Act 1971. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/23/introduction> (21.09.2021).

²⁰ „The Courts Act 1971“, *Journal of Criminal Law*, 3/1972, 188.

(*Birmingham*) kao središtem; sjeveroistočni sa Lidsom (*Leeds*) kao središtem i sjeverni sa Mančesterom (*Manchester*) kao središtem.²¹ Kad Krunski sud zasjeda u Londonu, nazivao se Centralni krivični sud (*Central Criminal Court*).²²

Ovaj zakon je odredio dva skupa uputa. Prvi skup uputa nosi naziv „Distribucija poslova Krunskog suda“ (*Distribution of Crown Court business*) i dijeli krivična djela u četiri skupine kako bi se konkretan slučaj vodio pred Krunskim sudom. Drugi skup uputa pokazuje lokacije Krunskog suda na koje sudovi za prekršaje podnose žalbe. U prvu skupinu krivičnih djela, za koja se suđenje odvija pred Visokim sudom spadaju: 1) krivična djela za koja osoba može biti osuđena na smrt, 2) veleizdaja, 3) ubistvo, 4) genocid, 5) krivična djela prema Zakonu o službenim tajnama (*Official Secrets Act*) iz 1911. godine i 6) podstrekavanje, pokušaj ili zavjera radi počinjenja bilo kojeg od ovih djela. U drugu skupinu krivičnih djela, za koja se suđenje odvija pred Visokim sudom spadaju: 1) ubistvo bez predumišljaja, 2) čedomorstvo, 3) zlostavljanje djece, 4) abortus, 5) silovanje, 6) spolni odnos sa djevojkom mlađom od 13 godina, 7) incest s djevojkom mlađom od 13 godina, 8) pobuna protiv Kralja, 9) krivična djela prema Zakonu o Ženevskim konvencijama (*Geneva Conventions Act*) iz 1957. godine, 10) pobuna, 11) piratstvo i 12) podstrekavanje, pokušaj ili zavjera radi počinjenja bilo kojeg od ovih djela. U treću skupinu krivičnih djela, za koja se suđenje odvija pred Visokim i Okružnim sudom spadaju sva krivična djela koja ne ulaze u prvu, drugu i četvrtu skupinu. U četvrtu skupinu krivičnih djela, za koja se suđenje odvija pred Okružnim, a u nekim slučajevima i pred Visokim sudom spadaju: 1) krivična djela za koja se u odgovarajućim okolnostima može suditi bilo po optužnici ili po kratkom postupku. Ta djela uključuju: (a) krivična djela protiv kojih se može suditi po skraćenom postupku (b) krivična djela koja su i optužna i skraćena (c) krivična djela kažnjiva po presudi iz skraćenog postupka sa više od 3 mjeseca zatvora gdje optuženi mogu tražiti suđenje po optužnici, 2) podstrekavanje, pokušaj ili zavjera radi počinjenja bilo kojeg od ovih djela, 3) (a) prouzrokovanje smrti nepromišljenom ili opasnom vožnjom prema Zakonu o Saobraćaju (*Road Traffic Act*) iz 1960. godine, (b) ranjavanje ili nanošenje teških tjelesnih povreda s umišljajem, (c) provala u stambenu zgradu, (d) pljačka ili napad s namjerom pljačke prema Zakonu o krađi (*Theft Act*) iz 1968. godine, (e) krivična djela prema Zakonu o krivotvorenju (*Forgery Act*) iz 1913. godine, (f) podstrekavanje, pokušaj ili zavjera radi počinjenja bilo kojeg od ovih djela i 4) svako krivično djelo u trećoj skupini ako se nalazi u četvrtoj skupini u skladu s uputama koje je dao predsjednik vijeća. Ako sudije smatraju da bi za krivično djelo iz četvrte skupine trebao suditi sudija Visokog suda, suđenje bi se trebalo vršiti na najpovoljnijem mjestu na kojem redovno zasjeda

²¹ Encyclopaedia Britannica. Crown Court. <https://www.britannica.com/topic/Crown-Court> (21.09.2021).

²² „The Courts Act 1971“, 188.

sudija Visokog suda. Obavijest o njihovim razlozima mora se poslati Krunskom sudu. Neki od razloga su: 1) slučajevi nepromišljene ili opasne vožnje koja je prouzrokovala smrt, 2) uključena je široka zabrinutost javnosti, 3) slučaj uključuje nasilje ozbiljne prirode, 4) krivično djelo uključuje veliku količinu novca, 5) optuženi ima javnu funkciju ili je poznata ili druga osoba koja duguje javnosti, 6) okolnosti su neobično teže u nekim drugim aspektima osim ovih navedenih, 7) vjerojatno će biti uključeno novo ili teško pravno pitanje ili je krivično gonjenje za krivično djelo koje je rijetko ili je novo.²³

Ako je jednom prilikom osoba počinila više krivičnih djela ili je predmet niza odvojenih krivičnih postupaka, svi postupci se moraju odvijati na istom mjestu. Ako krivično djelo uključuje krivično djelo iz četvrte skupine kao i krivična djela iz ostale tri skupine, postupci će se voditi na mjestu koje odgovara djelima iz prve tri skupine.²⁴

5. Zakon o ustavnoj reformi

Jedna od bitnih osobina engleskog ustavnog uređenja je sudska nezavisnost.²⁵ Takvo ustavno uređenje prikazano je kroz Zakon o ustavnoj reformi (*The Constitutional Reform Act*) iz 2005. godine. Nezavisnost sudova bi bila sastavni dio ustava, ali zbog nedostatka pisanog oblika ustava ona je određena u ovom zakonu. Ograničena uloga sudova i Parlament kao vrhovna institucija predstavljaju zaštitnu barijeru u okviru državnog uređenja. Kao što navodi autorica Dijana Vudhaus (*Diana Woodhouse*): „*sudije trebaju ispunjavati dvije funkcije a to su: zaštita građana od proizvoljne upotrebe vlasti od strane vlade i nepristrano rješavanje sporova, bilo da se radi o sporovima između pojedinaca ili između pojedinaca i države. U zemljama u kojima sudije provode ocjenu ustavnosti, primarna važnost sudske nezavisnosti može biti osiguravanje da vlade djeluju u skladu s ustavom*“.²⁶ U Velikoj Britaniji težište je uglavnom na autonomiji sudova u održavanju vladavine prava i u zaštiti ljudskih prava, te u očuvanju nepristranosti sudija bez obzira na slučaj u kojem on ili ona mora voditi i bez obzira na okolnosti tog slučaja. Zakon o ustavnoj reformi je donesen 24. marta 2005. godine i tim zakonom se predviđa: izmjena ureda Lorda Kancelara i odredbe koje se odnose na funkcije tog ureda, uspostavljanje Vrhovnog suda Ujedinjenog Kraljevstva (*Supreme Court of the United Kingdom*) i ukidanje žalbene nadležnosti Doma lordova, donosi se odredba o nadležnosti Sudskog odbora Tajnog savjeta (*Judicial Committee of the Privy Council*) i sudskim

²³ „The Courts Act 1971“, 189-191.

²⁴ *Ibid.*, 191-192.

²⁵ D. Woodhouse, „United Kingdom – The Constitutional Reform Act 2005 – Defending Judicial Independence the English Way“, *International Journal of Constitutional Law*, 1/2007, 153.

²⁶ D. Woodhouse.,156.

funkcijama predsjednika savjeta, donose se druge odredbe o pravosuđu, sudijama, njihovom imenovanju i disciplini i s tim povezane stvari.²⁷ Lord Kancelar je bio dio i zakonodavne i izvršne i sudske vlasti. On je bio član Parlamenta, te u isto vrijeme Ministar pravde i prvi čovjek pravosuđa Engleske i Velsa, kao i predsjedavajući Doma Lordova. Kao član Parlamenta on je učestvovao u zakonodavnom procesu, a kao Ministar pravde vodio je računa o organizaciji i radu pravosuđa te izboru sudija. U okviru svoje funkcije predsjedavajućeg Doma Lordova imao je legislativnu i sudsku funkciju.²⁸ Donošenjem ovog zakona izvršena je jedna od najznačajnijih reformi sudova na teritoriji Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske. Ovim zakonom izvršena je podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, te je uređen i način pokretanja postupka pred Vrhovnim sudom.²⁹

Sudski sistem u Engleskoj se sastoji od pet nivoa: Vrhovni sud (*Supreme Court*) i Sudski odbor Tajnog savjeta (*Judicial Committee of Privy Council*), Apelacioni sud (*Court of Appeal*), Visoki sud (*High Court*), Krunski sud i Okružni sudovi (*Crown Court and County Courts*), Prekršajni sudovi i Sudska služba (*Magistrates' Courts and the Tribunals Service*).³⁰

Sudski odbor Tajnog savjeta predstavlja posljednju žalbenu instancu za zemlje Komonvelta (*Commonwealth*), kao i na prekomorskim teritorijama Ujedinjenog Kraljevstva i vojnim suverenim baznim područjima. On rješava žalbe brojnih drevnih i crkvenih sudova. Tu spadaju crkveni povjerenici, Žalbeni sud Kenterburija, Kancelarov sud iz Jorka i sud Admiraliteta u lukama Sink (*Cinque*).³¹ Žalbe u svim građanskim predmetima Ujedinjenog Kraljevstva rješava Vrhovni sud, a u krivičnim predmetima iz Engleske, Velsa i Sjeverne Irske, po žalbi rješava predmete koji se odnose na sporne tačke prava od opće javne važnosti, koncentrišući se na slučajeve od najveće javne i ustavne važnosti. Također, održava i razvija ulogu najvišeg suda u Ujedinjenom Kraljevstvu kao lidera u običajnom pravu.³² Apelacioni sud sastoji se od dva odjeljenja: krivičnog i građanskog. Na odluke ovog suda može se uputiti žalba Vrhovnom sudu. Visoki sud (*High Court*) se sastoji od 3 odjela: Odjel Kancelara (*Chancery division*), Porođični Odjel (*Family Division*) i Odjela Kraljičinog Stola (*Queen's Bench Division*). Okružni sudovi (*Country Courts*) rješavaju sve osim najkompleksnijih i najjednostavnijih građanskih slučajeva. Krunski sud ima sjedište u preko 70

²⁷ "United Kingdom: Constitutional Reform Act", *Commonwealth Law Bulletin*, 4/2007, 719.

²⁸ D. M. Pavićević, „Vrhovni sud Ujedinjenog Kraljevstva“, *Strani pravni život*, 3/2010, 198.

²⁹ E. Halapić, 44.

³⁰ JustCite The good law guide. UK Court Structure. <http://www.justcite.com/kb/editorial-policies/terms/uk-court-structure/> (05.01.2022).

³¹ Judicial Committee of Privy Council. Role of the JCPC. <https://www.jcpc.uk/about/role-of-the-jcpc.html> (05.01.2022).

³² The Supreme Court. Role of The Supreme Court. <https://www.supremecourt.uk/about/role-of-the-supreme-court.html> (05.01.2022).

centara širom Engleske i Velsa i bavi se teškim krivičnim predmetima poput ubistva, silovanja ili pljačke. Prekršajnih sudova (*Magistrates' Courts*) postoji preko 150 širom Engleske i Velsa. Prekršajni sudovi se obično bave manje komplikovanim slučajevima, a ozbiljnije će slučajeve proslijediti Krunskom sudu. Sudska služba (*Tribunal Service*) je nadležna za pružanje podrške upravi za pravednost, učinkovitost i dostupnost sudova u sudskom sistemu.

Imenovanje sudija nalazi se u nadležnosti nezavisnog tijela koje se zove Komisija za imenovanje sudija (*Judicial Appointments Commission*) od aprila 2006. godine. Prije toga, imenovanja su se vršila na preporuku Lorda kancelara, koji je bio ministar u Vladi. Najveća kritika procesa imenovanja sudija pojavila se zato što jedan član vlade ne bi trebao imati isključivu odgovornost za imenovanje sudija. Prijašnja metoda imenovanja sudija je dobro funkcionisala jer su kandidati birani na temelju zasluga, te nije bilo govora o bilo kakvom političkom uticaju. Iako se sudije trebaju imenovati na temelju njihovih zasluga i doprinosa, pravosuđe je trebalo odražavati sve slojeve društva što u mnogim situacijama nije bio slučaj. Novi sistem odabira i imenovanja sudija nastoji potaknuti takve kandidate da se jave. Sva imenovanja vrše se putem javnog natječaja. Komisija preporučuje kandidate Lordu kancelaru, koji ima vrlo ograničeno pravo veta. Komisija također, ima posebnu zakonsku dužnost poticati raznolikost u rasponu osoba koje su dostupne za odabir za imenovanja. U Komisiji za imenovanje sudija su zaposlene sudije, ali oni nisu u većini, ne djeluju u svojstvu zastupnika. Komisijom predsjedava laik.³³

Mehanizam za određivanje hoće li sudija biti razriješen dužnosti uključivao je odgovarajuće zaštitne mjere kako bi se osigurala pravičnost. Ovo postavlja dva važna pitanja koja se moraju riješiti u praksi: koje tijelo ili kombinacija tijela treba biti odgovorna za proces uklanjanja; i koje zaštitne mjere takva tijela trebaju usvojiti kako bi se osigurala pravičnost. U slučajevima u kojima je sudija u opasnosti da bude razriješen sa pozicije, on mora imati pravo, te u potpunosti biti obaviješten o optužbama, da bude zastupan na ročištu i da im sudi nezavisni i nepristrasni sud. Pravo na suđenje od strane nezavisnog i nepristrasnog suda vrlo je značajno u pogledu pitanja koje tijelo treba odlučiti o razrješenju sudije. Standardi nezavisnosti sudija IBA-e (*International Bar Association*) predviđaju takvu ulogu u istrazi optužbi protiv sudija i pokretanju formalnog postupka. Izvršna vlast može sudjelovati samo u podnošenju pritužbi protiv sudija ili u pokretanju disciplinskog postupka, ali ne u odlučivanju o tim stvarima. Rizik za nezavisnost pravosuđa postaje akutniji kada izvršna vlast također ima ovlaštenje suspendovati sudiju s dužnosti u ovoj fazi. Standardi IBA dalje preporučuju da se stvarna odluka o uklanjanju sudija povjeri instituciji koja je nezavisna o

³³ Courts and Tribunals Judiciary. Judicial Appointments. <https://www.judiciary.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-the-government-and-the-constitution/jud-acc-ind/jud-appts/> (05.01.2021).

izvršnoj vlasti, te bi trebala po mogućnosti biti povjerena tribunalu. To je također stav Venecijanske komisije, koja preporučuje da stalno tijelo poput suda ili sudskog vijeća ima odlučujuću ulogu u odluci. Standardi IBA-e dopuštaju smjenu sudija od strane zakonodavnog tijela, ali smatraju da bi parlamentarno vijeće trebalo biti dužno djelovati po preporuci pravosudne komisije. Ova posljednja tačka važna je kada se razmatraju procesi koji su na snazi u onim jurisdikcijama Komonvelta koje imaju parlamentarni sistem uklanjanja.³⁴

Odjeljci od VII do XI Zakona o ustavnoj reformi odnose se na organizaciju sudova u Engleskoj, Velsu i Sjevernoj Irskoj. U odjeljku VII Zakona o ustavnoj reformi se nalaže da Lord predsjednik suda (*Lord Chief Justice*) obnaša dužnost predsjednika sudova Engleske i Velsa i šef je pravosuđa Engleske i Velsa. Kao predsjednik sudova Engleske i Velsa odgovoran je za: 1) zastupanje stavova pravosuđa Engleske i Velsa Parlamentu, Lordu Kancelaru i općenito ministrima Krune, 2) za održavanje odgovarajućih aranžmana za dobrobit, obuku i usmjeravanje sudija Engleske i Velsa u okviru resursa koje je stavio na raspolaganje Lord Kancelar i 3) za održavanje odgovarajućih aranžmana za raspoređivanje pravosuđa Engleske i Velsa i raspodjelu poslova unutar sudova. Predsjednik sudova Engleske i Velsa i ima pravo zasjedati na bilo kojem od tih sudova. Sudovi su: Apelacioni sud, Visoki sud, Krunski sud, Okružni i Prekršajni sudovi.³⁵

U odjeljku VIII Zakona o ustavnoj reformi se određuje da se treba imenovati šef krivičnog pravosuđa. Šef krivičnog pravosuđa može biti: 1) Lord predsjednik suda, 2) osoba koju imenuje Lord predsjednik suda, 3) Lord predsjednik suda može imenovati osobu da bude zamjenik šefa krivičnog pravosuđa, 4) Lord predsjednik suda ne smije imenovati osobu ako nisu ispunjeni sljedeći uvjeti: a) Lord predsjednik se mora konsultovati sa Lordom Kancelarom, b) osoba koja se imenuje mora biti sudija Apelacionog suda i 5) osoba će se imenovati ako ispunjava gore navedene uslove.³⁶

Prema odjeljku IX Zakona o ustavnoj reformi određuje da predsjednik Porodičnog odjela bude šef porodične pravde. Lord predsjednik može imenovati zamjenika šefa porodične pravde. Lord predsjednik ne smije imenovati osobu ako nisu ispunjeni sljedeći uvjeti: a) Lord predsjednik se mora konsultovati sa Lordom Kancelarom, b) osoba koja se imenuje mora biti sudija Apelacionog

³⁴ „The Appointment, Tenure and Removal of Judges under Commonwealth Principles. A Compendium and Analysis of Best Practice”, *The British Institute of International and Comparative Law*, 2016, 88-90.

³⁵ “United Kingdom: Constitutional Reform Act”, 720-721.

³⁶ *Ibid.*, 721.

suda. Osoba imenovana za zamjenika obnaša tu dužnost u skladu s uslovima svog imenovanja.³⁷

Prema odjeljku X Zakona o ustavnoj reformi određeno je da prema Zakonu o sudstvu koji se odnosi na Sjevernu Irsku iz 1978. godine, Lord kancelar dužan je osigurati postojanje djelotvornog i sistema koji podupire poslovanje: a) Vrhovnog suda, b) okružnih sudova, c) prekršajnih sudova i d) sudova mrtvozornika, te da se za te sudove pružaju odgovarajuće usluge. Lord kancelar mora, u roku od 18 mjeseci od stupanja na snagu ovog odjeljka, a nakon toga svake godine, pripremiti i pred oba doma Parlamenta podnijeti izvještaj o načinu na koji je izvršio svoju dužnost.³⁸

Prema odjeljku XI Zakona o ustavnoj reformi određeno je da Lord predsjednik suda obnaša dužnost predsjednika sudova Sjeverne Irske i šef je pravosuđa Sjeverne Irske. Kao predsjednik sudova Sjeverne Irske odgovoran je za: a) zastupanje stavova pravosuđa Sjeverne Irske Parlamentu, Lordu Kancelaru i općenito ministrima Krune, b) za zastupanje stavova pravosuđa Sjeverne Irske Skupštini Sjeverne Irske, Prvom ministru i zamjeniku prvog ministra i ministrima Sjeverne Irske, c) za održavanje odgovarajućih aranžmana za dobrobit, osposobljavanje i usmjeravanje pravosuđa Sjeverne Irske u okviru resursa koje daje na raspolaganje Lord Kancelar i d) za održavanje odgovarajućih aranžmana za raspoređivanje pravosuđa Sjeverne Irske i raspodjelu poslova unutar sudova. Sudovi su: Apelacioni sud, Visoki sud, Krunski sud, Okružni i Prekršajni sudovi.³⁹

U trećem dijelu Zakona o ustavnoj reformi iz 2005. godine nalaze se odredbe koje uspostavljaju Vrhovni sud Ujedinjenog Kraljevstva i ukida se apelaciona nadležnost Doma Lordova. U odjeljku XXIII se određuje: 1) Treba postojati Vrhovni sud Ujedinjenog Kraljevstva, 2) Sud se sastoji od 12 sudija koje imenuje Njezino Visočanstvo patentnim pismom, 3) Njezino Visočanstvo može s vremena na vrijeme naredbom Vijeća izmijeniti pododjeljak (2) kako bi se povećao broj sudija Suda, 4) Njezinu Visočanstvu Vijeće ne može dati preporuku da donese Naredbu prema pododjeljku osim ako je nacrt Naredbe prethodno postavljen i odobren rezolucijom svakog doma parlamenta, 5) Njezino Visočanstvo može patentnim pismom imenovati jednog od sudija za predsjednika, a drugog za zamjenika predsjednika Suda, 6) Sudije koji nisu predsjednik i zamjenik predsjednika nose naziv "sudije Vrhovnog suda" i 7) Sud treba smatrati propisno konstituisanim bez obzira na bilo koje slobodno mjesto među sudijama ili u uredu predsjednika ili zamjenika predsjednika. Odjeljkom XXIV određuje se da osobe koje su neposredno prije uspostavljanja Vrhovnog

³⁷ "United Kingdom: Constitutional Reform Act", 721.

³⁸ *Ibid.*, 721-722.

³⁹ "United Kingdom: Constitutional Reform Act", 722.

suda bile Lordovi zaduženi za žalbe postaju sudije Vrhovnog suda. Pored toga određeno je da najstariji Lord koji je bio zadužen za žalbe postane predsjednik Suda, a drugi najstariji zamjenik predsjednika Suda.⁴⁰

6. Zaključak

Novo razdoblje sudskog sistema u Engleskoj počinje sa Zakonom o nagodbi iz 1700. godine. Tim zakonom se uspostavlja nezavisnost sudstva i pravilo da sudije može smijeniti samo Parlament uz saglasnost oba doma. Parlamentarci povezani sa Krunom su željeli da zakon u potpunosti izbriše odredbe o nezavisnosti sudova i vjerovali su da će Donji dom glasati protiv ovog zakona. Međutim, desilo se upravo suprotno. Donji dom je glasao za ovaj zakon jer se povećala nezavisnost sudstva, te samim tim otežalo uklanjanje sudije koji je zasjedao. Naredne promjene dolaze stupanjem na snagu Zakona o sudstvu iz 1873. godine. Ovim Zakonom je izbrisan čitav sistem *Common Law* sudova. Izmjene i dopune ovog zakona stupile su na snagu 01. novembra 1875. godine. Stari sudovi su ukinuti i stvoren je novi Vrhovni sud (sastojao se od Visokog suda i Apelacionog suda). Visoki sud je bio podijeljen u pet specijalnih odjeljenja u koja su ulazili Kancelarov sud, Sud Kraljičinog stola, Sud običnih sporova, Finansijski sud, uz dodatak novog odjeljenja u koje je ulazio sud za ostavine, razvode i admiralitet. Uloga Doma lordova kao najvišeg žalbenog suda u zemlji riješena je Zakonom o žalbenoj nadležnosti iz 1876. godine. Nove promjene uslijedile su donošenjem Zakona o sudovima iz 1971. Ovim Zakonom su se predviđale daljnje odredbe u pogledu viših sudova i okružnih sudova, sudija i porote, uspostavljanja Krunskog suda u sastavu viših sudova za suđenje po optužnicama u krivičnim predmetima. Sa Zakonom o ustavnoj reformi izvršena je jedna od najznačajnijih reformi sudova na teritoriji Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske. Ovim zakonom izvršena je podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Tim zakonom se predviđa izmjena ureda Lorda Kancelara i donose odredbe koje se odnose na funkcije tog ureda, uspostavljanje Vrhovnog suda Ujedinjenog Kraljevstva i ukida apelaciona nadležnost Doma lordova, donosi se odredba o nadležnosti Sudskog odbora Tajnog savjeta i sudskim funkcijama predsjednika savjeta, te druge odredbe koje se odnose na pravosuđe, imenovanje sudija i slično.

⁴⁰ *Ibid*, 722-723.

*Haris Silajdžić*⁴¹

INFLUENCE OF SPECIFIC LAWS TO JUDICIAL SYSTEM IN ENGLAND

Summary

This paper presents influence of the enactment of several acts to judicial system in England. These acts have shaped the judicial system and each one has contributed to what we now call the modern judicial system of the United Kingdom. The first act dealt with in this paper was the *Act of Settlement from 1701*, which brought greater independence to the courts. After that, the paper treats the *Judicature Act of 1873* and its amendments of 1875. These acts abolished existing *Common law* courts and new courts that were formed. The third act is the *Courts Act* from 1971, which established the Crown Court. The Crown Court had jurisdiction over most criminal cases. The last act mentioned in the paper is *Constitutional Reform Act from 2005*. This act abolished the appellate instance of the House of Lords and established the Supreme Court of the United Kingdom. The process of continuous development of the court has been completed with the adoption of this act. Using the historical method, these acts and their influence on the development of the judicial system in England throughout history are presented in this paper. Certain articles of these acts have been translated and they are part of this paper as well.

Keywords: judicial system, Act of Settlement, Judicature Acts, The Courts Act, Constitutional Reform Act.

⁴¹ LL.M., Lawyer associate, Lawyer Ermin Silajdžić, Plato Skenderije, Terezije bb, 71000 Sarajevo; silix96@hotmail.com